

משפט התורה ואימוץ חוק המדינה

1. ספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה קעו

היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזירו את הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות טוב ויחזרו מהרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה נדונות לפי אמונת כל איש.

2. ספר החינוך, מצוה תצא

שרש המצוה. נגלה הוא, שעם הדבר הזה, נעמיד דתנו בהיות אימת אלופינו ושופטינו על פני ההמון, ומתוך הרגלם בטוב ובישר מחמת יראה ילמדו העם טבעם לעשות משפט וצדק מאהבה בהכרתם דרך האמת, וכענין שיאמרו החכמים שרב ההרגל הוא מה שאחר הטבע, כלומר, כי כמו שהטבע יכריח האדם למה שהוא מבקש כן ההרגל הגדול חוזר בו כעין טבע קים ויכריחונו ללכת בדרך ההרגל לעולם, ובלכת העם בדרכי הישר והאמונה ובוחרים בטוב ידבק בהם הטוב, וישמח " במעשיו..."

וזאת אחת מן המצוות המטלות על הצבור כלם שבכל מקום ומקום. וצבור הראוי לקבע ביניהם בית דין, כמו שמבאר במסכת סנהדרין (ב ב), ולא קבעו להם בטלו עשה זה, וענשן גדול מאד, כי המצוה הזאת עמוד חזק בקיום הדת, ויש לנו ללמד מזה, שאף על פי שאין לנו היום בעונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה בהם כח על כלם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם, בממון או אפילו בגוף, על עשית מצות התורה, ולמנע מקרבם כל דבר מגנה וכל הדומה לו.

3. רמב"ם, סנהדרין, כו, ז

כל הדין בדייני עכו"ם ובערכאות שלהן אף על פי שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפנייהם ולא לפני עכו"ם לפנייהם ולא לפני הדיוטות היתה יד העכו"ם תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להוציא ממנו בדייני ישראל יתבענו לדייני ישראל תחלה אם לא רצה לבא נוטל רשות מבית דין ומציל בדיני עכו"ם מיד בעל דינו:

4. הרב יעקב אריאל, המשפט במדינת ישראל ואיסור ערכאות, תחומין, א, עמ' 327

יהודי דתי היודע על קיומו של משפט התורה ועל מציאותם של תלמידי חכמים יודעי דת ודין, ובכל זאת מעדיף להישפט לפני הדיוטות אלו, שמחמת אונסם כופרים בתורה, נחשב למחרף ומגדף ולמרים יש בתורת משה, ואיסורו חילול ה' מדאורייתא ודינו כהולך לערכאות של גויים.

5. הראי"ה קוק, שו"ת משפט כהן (עניני א"י), סימן קמד

וחוץ מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיוון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות של המשפטים ליד האומה בכללה.

6. הרב ליאור, יחס ההלכה לחוקי המדינה, תחומין ג', עמ' 247

חוקי המדינה שאינם נוגדים דין כלשהו, יש חיוב לקיימם מדאורייתא. לכך יש להוסיף, כי דינא דמלכותא דינא נאמר לדעת רוב הפוסקים – גם במלכות ישראל... מכאן סמכות הכנסת שנבחרה על ידי העם בענייני מיסים, הפקעת רכוש, גיוס לצבא וכדו'.

7. גיטין, י, ע"ב

מתני'. כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, אע"פ שחותמיהם עובדי כוכבים - כשירים, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים; ר"ש אומר: אף אלו כשירין לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט.

גמ'. קא פסיק ותני, לא שנא מכר ל"ש מתנה; בשלמא מכר, מכי יהיב זוזי קמייהו הוא דקנה, ושטרא ראיא בעלמא הוא, דאי לא יהיב זוזי קמייהו, לא הוו מרעי נפשייהו וכתבין ליה שטרא, אלא מתנה במאי קא קני? לאו בהאי שטרא, והאי שטרא חספא בעלמא הוא! אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא. ואב"א, תני: חוץ מכגיטי נשים.

8. בית הבחירה למאירי מסכת נדרים דף כח עמוד א

ואין אומרים שהמכס מעיקרו גזל הוא אלא דינא דמלכותא דינא, ר"ל שכל חוק שחקקו המלך לכל ולא חדשו לאדם אחד בפרט על איזה מעשה - דין גמור הוא ואסור לגזלו, ולא סוף דבר במלכי ישראל אלא אף במלכי האומות; ... כל מה שאמרנו בדין המלכות שהוא אצלנו דין גמור הוא, בחוקים שחקק הן לתועלתו הן לתועלת נכסיו..

9. שולחן ערוך, חו"מ, סח, א

שטר שכתוב בכל לשון ובכל כתב אם היה עשוי כתקון שטרי ישראל שאינם יכולים להזדייף ולא להוסיף ולא לגרוע, והיו עדין ישראל ויודעין לקרותו הרי הוא כשר וגובה בו מהמשועבדים. אבל כל השטרות שחותמים עובדי כוכבים, פסולים חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב; והוא שיתן המעות בפניהם ויכתבו בשטר: לפנינו מנה פלוני לפלוני כך וכך דמי המכר או מעות החוב, והוא שיהיו עשויים בערכאות שלהם, אבל במקום קיבוץ פליליהם, בלא קיום השופט שלהם, לא יועילו כלום ואפילו דנו כבר הערכאות ע"פ אותו השטר והחזיקו הקונה במקחו, אינו כלום. וכן צריכים עידי ישראל שיעידו על אלו עובדי כוכבים שהם עידי השטר, ועל זה השופט שלהם שקיים עדותן, שאינם ידועים בקבלת שוחד, ואז גובים מבני חורין. ואם חסרו שטרי עובדי כוכבים דבר מכל אלו הרי הם כחרס.

10. הגה

וספר שכותבין בו הערכאות, הוי כשטר שלהם (נ"י בשם הרשב"א). ויש אומרים דסתם ערכאות לא מקבלי שוחדא, וכיון שנעשה בפניהם גובין אפילו ממשעבדי, אפילו בלא עידי מסירה ישראל

ואפילו אין השופט חתום לקיים העדים אלא כל שנעשה בפני הערכאות לא מרעי נפשייהו לשקורי. ואפילו נפק עלייהו קלא דמקבלי שוחדא להטות משפט, מכל מקום לעדות שקר לא מרעי נפשייהו ואין צריך שיהא כתוב בו שראו נתינת המעות, אלא שאנו סומכין שראו בודאי (הרא"ש פ"ק דגיטין טור) ואין חילוק בין חתום עליו עד אחד עובד כוכבים או שנים (ב"י בשם הרשב"א), כל שנעשה לפני השופט. אבל אם כתב סופר הממונה מפי השופט, שלא בפני השופט, אינו כלום (טור ומהר"ם פאדוואה סימן נ"ו/נ"ד). מיהו במקום שיש דינא דמלכותא להכשיר שטר שנעשה ע"י סופר המלך, כשר (טור בשם הרמב"ן).

11. שך, חו"מ, סימן עג, לט

היאך נלמוד מדברי גויים לבטל דין תורה... נראה בעיני שלא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהמלך גוזר להנאתו... אבל בדברים שבין אדם לחברו, אין לנו לדון אלא על פי תורתנו... דאמרינן דינא דמלכותא היינו דווקא מה שאינו נוגד את תורתנו, אלא שאינו מפורש אצלנו אבל לדון בדיני גויים בכל דבר נגד תורתנו חלילה ודאי לא יעשה כן בישראל.

12. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן מד

התיקון שתיקנו שרי הקומידאט איננו נגד דין תורה אלא כתורה עשו, ואילו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן הא דלא יתרבו הסרסורים יותר ממה שראוי לפי העיר והמסחר כדי שיכולים להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה ומצינו כיוצא בזה בפרק קמא (ראשון) דבבא בתרא בהני טבחי ובשולחן ערוך חושן משפט סוף סימן רל"א והוא הדין כל תקנות שתיקנו ביניהם דלא למיפסק חיותא. והנה, בהני טבחי דב"ב ונחתומין דבתוספתא דמייתי ה"ה, פרק יד מהלכות מכירה הלכות יורה דעה התם לא מצינו כיוצא בו בתורה שיהיה זה עובד ביומו ואיך שובת על כרחו וימות ברעב ואפילו הכי כיון דעבדי בהדדי מסיען על קיצתן בהסכמת חבר עיר והוא הדין דינא דמלכותא דעדיף לענין זה.

13. רשב"א, גיטין, פרק א

"ואומר אני, שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא - טועה וגזלן הוא וגזלה ישיב, וחס ליה דאפי' גזלה ישיב, 'רשע' מיקרי, כדאיתא בפ' הכונס (דף ס ע"ב), ואם נאמר כן בטלת ירושת בנו הבכור דכל הנחלות, ותירש הבת עם הבנים, ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה, ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי - ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרסי הגויים. חלילה, לא תהיה כזאת בישראל, ח"ו, שמא תחגור התורה עליה שק".... "ובמ"ש דינא דמלכותא דינא - יגעתי הרבה, שאמרתי אפשר דשמאל אמר כן, כשהמלך רוצה שידינו בארצו חכמי הגויים וע"ז, הספרים שנתחברו להם והמלוא את חבריו שלא בעדים אינו נאמן לומר פרעתי, ומי שגובה כן ע"י ערכאות גויים ודאי גזלן הוא... וכך ראיתי שאין הדברים אמורים אלא במה שהוא נעשה בדיני המלכות, שכל עם ועם יש לו חוקים ידועים בדיני המלכות, ו'דינא דמלכותא' אמרו, 'דינא דמלכא' לא אמרו, וכל שאינו מחוקי המלוכה אעפ"י שיאמר עכשיו המלך כן - אינו דין וכן הסכימו הראשונים ז"ל..."

14. שמואל, א, ח, יא

ויאמר, זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם, את בניכם יקח ושם לו במרכבתו... ולשום לו שרי אלפים... ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו... ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו.

15. סנהדרין, כ, ע"ב

אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שנאמר (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

16. רמב"ם, הלכות מלכים, ד, א

רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמות, וקוצב לו מכס ואסור להבריח מן המכס, שיש לו לגזור שכל מי שיגנוב המכס ילקח ממונו או יהרג שנאמר ואתם תהיו לו לעבדים, ולהלן הוא אומר יהיו לך למס ועבדוך, מכאן שנותן מס וקוצב מכס ודיניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן דין, שכל האמור בפרשת מלך מלך זוכה בו.

17. שו"ע, חו"מ, הלכות הלואה, מב, טו

היה כתוב בו חשבון סתם, הולכים אחר המנהג שרגילים לעשות בו באותו מקום סכום חשבונם... הגה: וה"ה תקנות הקהל, או דבר שהוא מנהג העיר (רמב"ם פ' כ"ג דאישות)...

18. שו"ע, חו"מ, קנז, ד (בענין חלוקת חצר בין שותפים):

רוחב כותל זה כמנהג המדינה שנוהגים השותפים לבנות כשחולקין ביניהם; ואפילו נהגו לעשות מחיצה ביניהם בקנים ובהוצין (טור סט"ו בשם רי"ב = ר' יהודה ברצלוני=), ובלבד שלא יהיה בה אויר שיסתכל ויראה את חברו. הגה: ואם נהגו בפחות מקנים והוצין, י"א דלא הולכין אחר המנהג ההוא (טור בשם ר"ח ומרדכי ואשירי ריש ב"ב והגהות פ"ב דשכנים).